

A kevésbé sikeres fordítások közé tartozik a *Csokonai* a sok idegen elem miatt. Első nehézség a hős neve, amely félreértésre is okot ad. A »kalvinistički frater« a »kálvinista pap« megfelelőjeként pedig egyáltalán nem ébreszt olyan gondolatársításokat, mint a magyar nyelvben. Nem is szólva arról, hogy kálvinista szerzetes tudomásom szerint nincs.

Sajnálatos, hogy az igényes, szép kiállítású könyvben elég sok sajtóhiba van, s hogy a kötet ára elég magas. Remélhetőleg hamarosan olcsóbb kiadás fogja szélesebb körben ismertté tenni Petőfi költészetét.

Mladen Leskovac bevezetőjén és Danilo Kišnek a magyar költészetet körvonalazó tanulmányán kívül fontos kiegészítője a jubileumi kiadványnak Bányai János Petőfi-életrajza és Petőfi szerbhorvát nyelven megjelent verseinek Desanka Bogdanović által összeállított bibliográfiája. Az utóbbi jelentős »bányászmunika« eredménye, s esetleges hiányosságai ellenére is nagy segítséget nyújthat a kutatóknak.

Összegezve az elmondottakat: a jugoszláv irodalom gazdagabb lett egy horizontokat nyitó, értékes fordításkötettel, amelynek mindannyian őszintén örülünk.

VIRÁG ÁGNES

VAJĐASÁG NAPFÉNYBEN

DRAŠKO REĐEP: *Sunčanom stranom Vojvodine.*

Osvit, Subotica, 1972.

»A kritika művészet, önálló művészet, amelynek megvan a maga technikája, megvan a maga álláspontja, és megvan a maga filozófiája.«

Branko Lazarević

Már az első mondat után fölfokozza az olvasó érdeklődését Draško Ređep könyve, mert tetten éri a kritikust, és ugyanakkor magát a műalkotás befogadját is. Az irodalmi élet vérkeringése szempontjából mindkettő szerepe éppen napjainkban újabb követelményekkel bővült: ez az együttlélés, a közös alkotás elengedhetetlen követelménye. Igen: megdöbbentő az emberközelségnek ez az imperatívusa: ebben a feloldódásnak és a jelenvalóságunk azt a fokát érti a tartomány napfényes oldalán álló irodalmi anatómus, amikor az íróban — jelen esetünkben a kritikusbán, irodalomtörténészben is —, még ha kimondottan Vajdaságról beszél is, semmiféle »vidékties« eltávolodása nincs a világtól, mert a Vajdaság, az ország, a világ és az élet számára annyira egy és oszthatatlan, mint maga a világirodalom. De ha még jobban belemélyedünk

tanulmányá érlelt kritikáiba (röpkereczenzióiba), akkor még világosabban, még megfoghatóbban, és még meggyőzőbben látjuk, hogy Európa kultúrája az európai népek kultúrájának összessége: Vajdaság kultúrája, művészete Jugoszlávia kultúrájának és művészetének együttható alkotó része volt, ma is az, és holnap — a szellemi élet egy még gazdagabb és termékenyebb korszakában — is az lesz.

Ennek a napfényvel teli kötetnek bevezető tanulmánya is inkább önálló művészi vallomás — ha úgy tetszik: hitvallás —, mint a szó mindennapi értelmében vett kritika: és akár Branko Lazarević, így Ređep is olyan kötelező igénnyel nyúl témájához, hogy a recenzens, a fülszövegíró, vagy a közvetítő modern menedzseri formáját is kimondottan elkerülve a minőségi értékrend egy magasabb szintjén közelítse meg

(hogy úgy mondjam: elődjének) irodalom-történeti jelentőségű szerepét.

Az ember és szerep itt egybeolvad. Számára Branko Lazarević művész, aki az irodalmi műveket olvasás közben önmagában új, egészséges egészé alkotja meg, a maga lelki-alkatának megfelelően, s szenzibilitásával olykor még jobban kiteljesíti, mint a mű írója, aki sűrített mondatainak kalodájába zárta hőseit, talán úgy, mint Németh László *Iszony* című regényének kritikusa, akinek esztétikai elemzéséről a szerző azt mondta: »En nem is sejtetem, hogy regényemben ez benne van, s ezen túl is: még mi mindent lehet belőle kihúzni!«... Mert a kritikus a maga képzelőerejének teljes kibontakoztatásával élte át az olvasott művet, s így a mű sorokmögöttiségével is »benne tovább fejlődött s tovább élte a maga életét«... Ahogy Dušan Matic mondja: »... mert számára az írás olyan, mint a világ, egy szakadatlan dialógus, melynek nincs se kezdete, se vége«.

Olvasni bizalommal, odaadással, hittel és maradéktalan élvezettel kell. Ez az olvasásnak mint műélvezetnek a titka. És — azután, amikor becsukod a könyvet: »... ülj csak ki a házad küszöbére, sütkérezz, és meglepégedetten nézz a magasságok felé...!« Mert »... elégedetten élni csak üdvös gondolatokkal lehet...«

Ez a tiszta szívű, nemes veretű tónus jellemzi az egész kötet hangszerezését.

De maradjunk csak a napsütötte oldalon!

Ki tudja, hány esztendő telt el már, hogy Todor Manojlović — a minden vajdasági író által nagyon szeretett Tóso bácsi — költészetéről, a Bega partján is az európai kultúrában élő sokoldalú és öt-hat nyelven eredetiben olvasó literátorról olyan — nem retorikusan, hanem zeneileg is finoman megkomponált — megnyitó beszéd hangzott el, mint amilyent Draško Redep mondott el a majd három emberöltőt megért poéta zrenjanini emlékszóbjának megnyitásokor... A napot és a napsugarat ebben a megnyitóban is megtaláljuk; folyton és újra úgy tér vissza, mint egy refrén, akár a *Hajnal* előtt című versében, melyet Szenteleky Kornél így fordított:

»De a kevély, józan Nap
Égető szárnyának
Hatalmas erejével
Elsöpri és felégeti
A féllalomnak varázsos akvarelljeit;
A látomások elmerülnek,
Felgyulladt és szétszakadt a hid.

De te az élet innesszó partjáról is
Szeretni fogod
Forró álmodat.

Nem egyszer megtörtént már, hogy az utókor megkésve hajt zászlót elhunyt nagy fia emléke előtt, s mindig újra azzal a fogadalommal, hogy majd ezután sor kerül összegyűjtött műveinek kiadására. Talán egy kicsit ezért is Žarko Vasiljevićről, Újvidék »egyk legautentikusabb írójáról« a halálának évfordulóján elhangzott emlékbeszéd nem annyira »napsugaras«. Pedig jól emlékszünk még rá: csupa szív, csupa lélek költő volt, aki a szellemi élet útján nem ismert nyelvi különbséget ember és ember között. A költészetért, az irodalomért, a színházért: Vajdaságért élt, küzdött és alkotott. Kevés olyan hiteles krónikása van ennek a tájnak, mint ő, s krónikái nemcsak irodalmilag, de történelmileg is maradandók.

A *Vándorlások* nagy írójával folytatott párbeszéd egyetlen mondata, szava sem röppenhet el. Miloš Crnjanski — ha vallomása nyomán fölvillant paralella kiegészítésével élünk — a szerb széppróza ma is élő és szuggesztíven ható Odtisszeusza... Aki soha nem volt emigráns, hanem bolyongója a világnak, mint népe, melyről a *Seoba naroda* című történelmi regényét megírta. De útja nemcsak történelmi kényszerű népvándrolás, hanem az alkotó művész bolyongása is, és erről a nagy útról — hosszú idő után — nem egy maga szenvedésével kierielt gyöngyagylót hozott haza. A haza, a szülőföld vonzotta mindig, s itthon, mindenütt — akár a Vajdaságban, akár Belgrádban, akár az ország bármely szögletében — otthonra talált... Ebből az intim beszélgetésből tudjuk meg azt is, hogy Miloš Crnjanski — még ma is! — nem egyszer ellátogat a Vajdaságba: Péterváradra, Pancsovára, édesapja síremlékéhez, Szerémségbe, de mindig inkognitóban, mert a nagy távolból hazatérő

látogató előtt csak így nyílik az emberi lélek, a gyermeki szív, melynek közelségére Londonban mindig anynyira vágyott.

A napsugaras körkép Veljko Petrovićnak és még több neves költőnek, írónak, képzőművésznek az író gondos körültekintéssel megformált portréjával s műveik szakavatott kiértékelésével sem lenne teljes, ha ugyanakkor — éppen a teljesség megközelítésének igényével — nem foglalkozik a tartomány nemzetiségeinek költőivel, íróival, képzőművészeivel.

Amint soraiból — nemes szándéka mellett is — kiérezhető, számára ez az anyag (főleg, ami az irodalmat illeti!) nehezebben megközelíthető, mert íróinkat, költőinket csak fordításból ismerhette meg.

Majtényi Mihály szépprózájának szókincse, sajátosan üde játékosága és hangulati árnyalatokat mély lélektanai rezdülésekkel érvényesítő ereje kevésbé mosódik el a műfordításban, mint Fehér Ferenc költészetének eredeti szóképekkel és a poézis igazi harmóniájával szinte köbe vésett sorai. Líránk különleges erejű veretével ezt még semmilyen fordításban nem tudtuk elérni. Ady, József Attila, Radnóti, Illyés költeményei egészen másként hatnak franciául, vagy németül, mint eredetiben. Redőp a »műves« kritikusok közé tartozik, aki nem elégszik meg egy-egy meleg hangzású jelzővel, de itt már küzdelmesebben közelítette meg azt, amit elmondani akart, mint Wanyek Tivadarnál, akinek tárlatán a képek lefojtott fényei és árnyai a nemzetköziség nyelvén szóltak hozzá.

LÉVAY ENDRE

MEGBÍZHATÓ LEVÉLTÁRI KALAUZ

EMIL VOJNOVIĆ — ULMER GASPAR — MIRJANA DIMITRIJEVIĆ — TEREZA BULJOVIĆ: *Vodič kroz arhivske fondove (Istorijski arhiv Subotica)*.

Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci, 1970.

Már szinte a pavlovi feltételes reflexhez hasonlóan érezzük ki előre a kezünk közé kerülő kézi sokszorosítón készült anyagokból a száraz, információkkal telített, időt és figyelmet igénylő, különböző értekezletekre jellemző tartalmat.

Vannak azonban ebben a »műfajban« is figyelemre méltó kivételek.

Levéltári kalauz — áll magyarul is szerényen a román, a szlovák és a ruszin alcímek mellett annak a szintén szerény — jelentőségét nézve talán túlzottan is szerény — kiadvány címdalának belső felén,

amelyet itt pár mondat erejéig ismertetni és méltatni óhajtok.

Többször hallottuk, halljuk, hogy a körülményekhez képest a vajdasági művelődési intézmények közül viszonylag a levéltárak vannak a legjobban megszervezve, s hogy ott folyik a legjobban összehangolt munka is. Az elismerő vélemények értékéből nem von le semmit sem az, hogy a levéltárak működését törvények és előírások szabályozzák. Az eredmények beszélnek. Az archivisták saját munkájuknak és a külső kutatók munkájának megkönnyítésére néhány évvel ezelőtt